

KĘSTUTIS ŽEMAITIS

Vytauto Didžiojo universitetas

KUNIGŲ ADMINISTRACINIS DARBAS IR PASTORACINĖ VEIKLA (ŠUMSKE) ŠUNSKUOSE

Priests' Administrative and Pastoral Work in (Šumsk) Šunskai

SUMMARY

The first church in Sunskai (called Sumska and Sumskai until the beginning of XX century) was built in 1795. The building of this first church was the main reason for an active religious and public life in the area. The building process itself called for the solidarity of the people and made an impact on forming the leadership in the region. With the guidance of the same leadership of the people the school and the trading activities come into existence. The builder of the church was Stanislovas Stadalnykas, who was assigned here by the bishop of Vilnius. S. Stadalnykas' assignment was from 1795 to 1814. During this time the church and the rectory was built under his guidance. Around 1803 another parish building which was designated to accommodate another priest was erected by the management of father Stadalnykas. This fact testifies that the parish community increased in size. Sunskai at that time was a filial church of Vilkaviskis parish. The priests who worked here were administrators on behalf of Vilkaviskis pastoi. The names and serving times of such priests are: Anupras Cerskis 1814–1819, Martynas Sinkevicius 1819–1825, Severinas Jekelaitis 1826–1837, Jonas Burdulevicius 1837–1838, Vincas Bebrinykas 1838–1859 and Jurgis Kudirka 1859–1868 who was assigned the special task of building the new church. The inventory book of the church and parish is well kept and holds many notes on liturgies vestments, liturgical books, data on administration of the sacraments, various things in the rectory, land and cemetery.

The inscription on the church stone testifies that the new church was finished in 1866. The new church was built where the former sanctuary and the cemetery used to be. The new church which holds the title of St. Mary of Magdala was consecrated in 1867 on 24 of September by the bishop of Seinai Irenij Konstantin Liubenski. The church was beautifully built and decorated, equipped with liturgical and other necessary tools. Three feasts for obtaining indulgencies were introduced in the church. This fact is recorded in the inventory book in 1869.

RAKTAŽODŽIAI: bažnyčios statybos, kunigai, inventorius.

KEY WORDS: the constructions of the church, priests, inventory.

These are the names of former leaders of this filial parish and their serving times: the build of the church – Jurgis Kudirka 1859–1868, and his brother – Simonas Kudirka 1869–1875, Simonas Varkala 1875–1892, canon Vincas Natkevičius 1893–1935 (since 1921 priest in residence). When father Jurgis Kudirka started his pastoral ministry, there were 369 families with 3444 people in the community. Since 1868 Sunskai community belongs no longer to the denary of Alvitais but to the denary of Marijampole. In the near future the church community will change from a filial to an independent parish community in the diocese.

IŽANGA

Lietuvoje Antrojo pasaulinio karo metais ir pokariu buvo sunaikinta daug parapijinių bažnytinių archyvų. Vilkaviškio vyskupijos archyvas taip pat neišliko.

Dokumentų kalbančių apie praeities įvykius ir asmenis Seinų vyskupijoje XIX amžiuje yra išlikę Lenkijoje. Remiantis jais bei Lietuvoje rastais archyviniais dokumentais bandoma tyrinėti Šunskų parapijos praeitį.

Straipsnyje naudojami analizės ir sintezės metodai. Darbo objektas – Šunskų

(iki XIX amžiaus pabaigos vadinta Šunsku, tačiau dėl patogumo straipsnyje vartojamas naujas vietovardis) parapijinės filijinės bažnyčios XIX amžiuje ir jos administravę kunigai. Darbo tikslas – Šunskų parapijos kaip administracinio vienetu maldos namų ir juose klebono pareigas ėjusių kunigų vertinimas. Darbo uždaviniai: Lomžos vyskupijos archyvinų dokumentų ir Lietuvoje rastų šaltinių analizė, maldos namų statybų aplinkybių ir kunigų pastoracinio darbo tyrimas.

PIRMOJI BAŽNYČIA IR KUNIGAI

Lietuvai praradus valstybingumą politinė padėtis pasikeitė ir visose krašto vietovėse. Šunsku pasakyti, ar pirmoji Šunskų bažnyčia 1795 metais jau buvo baigta statyti¹. Tačiau statybų pradžia ir bendruomenės čia kūrimu, be abejo, rūpinosi dar Vilniaus vyskupas Ignas Jokūbas Masalskis², kurio jurisdikcijai tada priklausė Alvito dekanatas taip pat ir Vilkaviškis su kuriama filijine Šunskų parapija. Neaišku kas šią bažnyčią konsekrovo, nes kitas Vilniaus vyskupas Jonas IV Nepomukas Kasakauskas³, buvęs Livonijos vyskupo koadjutoriumi, Vilniaus vyskupiją pradėjo valdyti tik

nuo 1798 metų, tačiau tais pačiais metais Užnemunė patenka naujos Vygrių vyskupijos jurisdikcijon. Jei pirmoji bažnyčia Šunskuose buvo pašventinta iki Lietuvos Lenkijos III padalijimo, tai ji būtų buvusi dar Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kūriny. Visgi pastatymo metai – 1795 – yra tikri. Šį faktą patvirtina ir abiejų bažnyčių pastatymo įvykius bei datas fiksuojantis užrašas marmurinėje plokštėje, pritvirtintoje dabartinės bažnyčios išorinėje sienos pusėje. Pati bažnyčia, pagal jos inventoriaus aprašymą, nebuvo visiškai vargana. V. Strimaitis rašo, kad bažnyčia: „turi 32

varšaviškius mastus⁴ ilgio, 23 pločio, 10 aukščio, su pristatytu bobinčiumi (prieangiu – aut. pastaba). Jis pastatytas taipogi iš akmenų, sulipintų kalkėmis. Jis turi 11 varšaviškių mastų ilgio, 12,5 mastų pločio ir 4 mastus aukščio. Pristatytas kunigo Stanislavo Stadalnyko rūpesčiu, buvusio tuo metu šios parapijos dalies prižiūrėtoju. Pastatytas iš laisvai duodamų gyventojų aukų.⁵

Iš tolesnio bažnyčios vidaus aprašo matyti, kad jos interjeras buvo netgi aukšto lygio: „1. Šioj bažnyčioj yra trys altoriai. Jie yra: didysis ir du šonuose mažesni. Didysis yr dviejų kondignacijų (aukštų). Jis yra šiek tiek nuo sienos pastūmėtas, vienu mediniu laiptu. Altoriaus paviršius (mensa) medinis... Pirmoj kondignacijoje yra prikryžiuotojo V. Kristaus paveikslas su fėrankomis. Antroj kondignacijoje Šv. Antano Paduviečio paveikslas. Aptaisymas apvalus. Padėtas keliomis pėdomis virš balkių. Paveikslų rėmai ir sparnai dviemis kolonėlėmis, švelnesnio (išskaptuoto) darbo, kur nekur paauksuotais rėmais. Visas melsvai ir įvairių spalvų gėlėmis nudažytas.“⁶ Toliau tas pats autorius rašo, kad bažnyčios kairėj šoniniame altoriuje yra Švč. Mergelės Marijos Globos ir šv. Marijos Magdalietės paveikslai, dešinėje pusėje esančiame altoriuje – šv. Jono Nepomuko bei šventųjų Petro ir Povilo paveikslai. Šie altoriai pagal aprašymą jau kuklesni. Bažnyčioje sakykla medinė, pritvirtinta ant stulpo, įkasto į žemę.⁷ Iš 1813 metais daryto bažnyčios inventoriaus aprašymo matyti, kad ir liturginiais rūbais buvo apsirūpinta pakankamai.⁸

Nors buvo pastatyta bažnyčia, klebonija, tačiau statybos darbai vyko ir toliau. Apie 1810 metus kunigas Stadalnykas pastatydino dar vieną pastatą, pritaikytą gyventi kitam kunigui. Sunku pasakyti, ar jis tikėjosi sulaukti pagalbininko, ar pats, tiek daug vargęs Šunskuose, užleidęs vietą savo įpėdiniui, norėjo pasilikti čia gyventi ir pasistatydino sau būstą. Tačiau, jau 1815 metais liepos 8 dieną parašytas dokumentas liudija, kad vyko aiškinimasis, kam priklauso minėtasis namelis. Dokumentą pasirašė trys kunigai: Vilkaviškio klebonas Jeronimas Zavadskis, vikarai Kornelijus Kniazzevičius ir Anupras Čerskis, paskirtas į Šunskus vietoj kunigo Stadalnyko. Dokumente konstatuojama, kad pastatas priklauso parapijai. Drauge su kunigais dokumentą pasirašė ir nemažai Šunskiečių: Stanislovas Lopata, dovanojęs sklypą pastatui, Jurgis Smolenskas, Antanas Dambrauskas, Jonas Žalkauskas, Jurgis Luckus, Kazimieras Andriušis, Kazimieras Čivinskas, Matas Čivinskas, Simonas Luckus, Antanas Dambrauskas.⁹ Nors pavardės rašytos lenkiškai, tačiau pagal vėliau tyrinėtą gyventojų tautinę sudėtį aišku, kad tai buvo žymesnieji apylinkės ūkininkai lietuviai.

Pirmosios bažnyčios pastatydinimas lėmė ir aktyvaus religinio bei visuomeninio gyvenimo pradžią apylinkėje. Statybos liudija vietinių gyventojų organizuotumą, jos reiškė tam tikro centro vietovėje kūrimąsi, kuris vėliau turėjo lemti mokyklos įsteigimą, amatų, verslo vystymąsi, pašto ir valsčiaus raštinės įkūrimą, bei kultūrinio ir visuomeninio gyvenimo aktyvesnę pradžią. Ir nors pir-

moji bažnyčia Šunskuose nebuvo didinga, „... lauko akmenų... Sumūryta paprastai, netikusiai, be jokios gražesnės išvaizdos...“¹⁰ bet ji buvo savo apylinkės bažnyčia, vietovę padariusi lygia kitoms tuo metu besiformuojančioms kaimo bendruomenėms. Kaimas tapo nebe padrika gyvenvieta, bet „bažnytkaimi“. Pirmasis Šunskuose apsigyvenęs kunigas Stanislovas Stadalnykas save laikė „Vilkaviškio vikaru. Bet Šunskų jis yra pirmas klebonas“.¹¹ Taigi, Šunskams tapus „Naujųjų Rytprūsių“¹² dalimi, čia prasideda aktyvus religinis gyvenimas. Žinoma, tai ne okupacinės valdžios nuopelnas, bet tiesiog įvykių sutapimas.

Koks buvo žmonių gyvenimas, jų religingumas, galima spręsti pagal tuo metu Šunskuose gyvenusio kunigo nuveiktus darbus. Tai bene vienintelis šaltinis. Kunigas V. Strimaitis rašo: „Darbo kaipo vienam žmogui galėjo būti vidutiniškai. Kaip galima spėti iš krikštų, moterysčių, laidojimų, tai jų susidarydavo kartais gana didelis skaičius, tik, žinoma, ne visados lygus. 1797 m. Šunskuose viso yra krikštytų 85. Iš šio skaičiaus 26 yra svetimų parapijų. Tad vietinės lieka 59. Sekančiais metais krikštijama 96, bet 30 iš kitų parapijų. Moterysčių 1809 yra buvę 31. Napoleono metu žymiai sumažėjo. Per 1812 m. buvo tik 11 moterysčių, bet užtat atsilygino sekančiais 1813 m. kur moterysčių viso padarė 41. Mirusiųjų skaičius ne visad yra buvęs vienodas. Jų skaičius svyrudavo nuo 40–80. Nežinia dėl ko nepaprastai didelis mirusiųjų skaičius yra buvęs 1813 m. Jų užrašyta net 174. Toksai staigus pakilimas ir vėl nupuolimas

galima aiškinti greičiausiai kokia nors epidemija. 1813 m. kaip tik yra sekančieji metai po prancūzmečio. Be to tais metais pastebėta mirusiųjų jauno amžiaus vaikinų ir merginų. (Tarp kitų pastebėjau senuką, mirusį 105 metų, o moteriškę 115.)“¹³

Būnant Šunskuose kunigui Stadalnykui reikėjo vykdyti kai kuriuos Napoleono civilinio kodekso reikalavimus, tai reiškia, klebonija tapo tarsi valčiaus raštinė. Štai, kad ir santuokos užsakai turėjo būti skelbiami drauge su bažnytiniiais skelbimais: „Sulig civilinio luomo reikalavimų moterysčių skelbimai buvo du: trys bažnytiniai ir du civiliniai. Civilinius skelbdavo iš klebonijos gonkų. Tokius juos prilipindavo viešoje vietoje prie durų *domu gminnego*, t.y. klebonijoje.“¹⁴

Šiai naujai įsteigtai Seinų vyskupijai buvo priskirtas Alvito dekanatas, kuriam tuo metu ir priklausė Šunskai. 1818 metais Šunskuose dar tebegyveno kunigas Anupras Čerskis. Jam dirbant Šunskuose parapija augo. Tai liudija ir parapijos metrikų knygos. Štai 1816 metais čia pakrikštyti net 128 kūdikiai, tačiau net 11 iš jų gimę neteisėtoje santuokoje. 1817 metais pakrikštyta 147, iš kurių tik 4 nesantuokiniai. Santuokų būdą nuo 16 (1815 m.) iki 35 (1817 m.). Kunigas Čerskis buvo uolus ir tvarkingas. Iš parapijoje vestų užrašų matyti, kad tai buvo sėslus ir ramus žmogus, nevažinėdavęs į svečius ir savo namuose nerengdavęs dažnų priėmimų. Šunskuose jis išbuvo penkerius metus – iki 1819 metų rudens, kada čia atsikraustė kunigas Martynas Sinkevičius. Kiek pa-

gyvenęs Šunskuose jis pasirašinėja jau nebe kaip Vilkaviškio vikaras, bet Šunskų (tuomet Šumsko – aut. pastaba) bažnyčios administratorius.¹⁵ Tai liudija šiek tiek kitokį Šunskų filijinę bažnyčią aptarnaujančio kunigo statusą. Toks, nors ir nežymus, pareigybės pasikeitimas rodo, kad parapijos gyvenimas tampa vis savarankiškesnis.

Martynui Sinkevičiui dirbant Šunskuose parapija dar labiau išaugo, tad jau nuo 1822 metų Šunskuose apsigyvena antrasis kunigas, pasirašinėjęs Šunskų vikaro titulu. Tai buvo Ipolitas Katinėvičius. Jis, skirtingai negu anksčiau čia dirbęs kunigas Bučinskas, apsistoja ilgesniam laikui. Kunigui Sinkevičiui būnant Šunskuose parapija toliau auga.¹⁶ Su Sinkevičiumi Šunskuose dar dirbo kunigas Jeronimas Geištoras (1823–1824). Atrodo, kad jis nebuvo vikaru, o tik laikinai pavadavo kleboną. Kunigas J. Antanovski (tikriausiai Antanavičius) jau po Sinkevičiaus iškėlimo kažkokiu statusu rezidavo Šunskuose. Vėliau buvo atkeltas Severinas Jekelaitis, čia išbuvęs nuo 1826 iki 1837 metų. Jonas Burdulevičius, nuo 1837 iki 1838 metų, Vincas Bebrinykas, dirbęs Šunskuose nuo 1839 iki 1859 metų. Jam šiek tiek padėjo Tomas Gegužinskas (kada atkeltas nežinoma), išbuvęs čia iki 1859. Gegužinskas buvo vienuolis marijonas, vadinosi parapijos kapelionu.¹⁷

Severinui Jekelaičiui dirbant Šunskuose, Lietuvą apskriejo sukilimo prieš caro valdžią žinia, Vilniuje buvo sudarytas specialus komitetas. Tačiau sukilimui dar nebuvo pasiruošta, nebuvo ginklų. Rusijos valdžia, nuspėdama ne-

ramumus, dar prieš sukilimą gabesniuosis žmones buvo ištrėmusi, nebuvo tinkamo vado, galėjusio prisiimti atsakomybę. Tuo metu ėmė bruzdėti ne tik bajorija, bet ir valstiečiai, kurie tikėjo sukilimu, kaip savo socialiniu išsilaisvinimu. Ar sukilimas palietė Šunskus nėra žinoma. Atsižvelgiant į tai, kad Šunskuose nebuvo dvaro, o valstiečiai jau kuris laikas nebuvo baudžiauninkai, tai ir neturėjo būti sukilimo organizatorių. Sukilimo padarinių Šunskuose – rusiškos administracijos represijų – taip pat nėra žinoma. Taigi kunigas Severinas Jekelaitis Šunskuose, neblaškomas sukilimo bangų, turėjo gana daug pastoracinio ir ramaus darbo. Vien tik krikštų skaičius kartais būdavo didesnis nei 150. Neaišku kodėl šis kunigas, būdamas Šunskuose, pasikeitė vardą, nes vėliau prisistatydavo Petru Jekelaičiu. Trumpai Šunskuose buvo iš Seinų kilęs Burdulevičius. Vėliau jis tapo Bartininkų klebonu, netgi Alvito dekanato dekanu. Tai buvo tuomet didelis išaukštintinas tik už labai pripažintus nuopelnus ar geras vadovo savybes. Vėliau dirbęs Vincas Bebrinykas buvo kilęs iš tos pačios Šunskų parapijos. Manoma, kad nuo jo giminės pavardės pavadinimą gavo ir pats Bebrinykų kaimas. Bebrinykas daug nuveikė ir ūkinėje srityje: apkalė lentomis varpinę, aptvėrė kapines akmenine tvora, apdengė kopytėlių stogus, savo lėšomis pastatė keletą trobesių, įtaisė vargonus. Jam kunigaujant Šunskuose vyko žemės reforma – kaimo skirstymasis į „kolonijas“ (vienkiemius – aut. pastaba). Šis skirstymasis neaplenkė ir parapijos žemės. Ji bu-

vo palikta kaime, tačiau šiek tiek pertarkyta.¹⁸ Šiame kaime gyveno jo sesuo Dambrauskienė, su kuria labai bendravo ir reikalui esant padėdavo. „Jo rūpesčiu buvo iškasta šioželka, ji kaip Bebrinyko paminklas ir šiandien (1928 m. – autoriaus pastaba) yra giliausia visame kaime“.¹⁹

„Bebrinykui klebonaujant Šunskuose buvo kiek labiau pagarsėję Talkiškių Brundzai. Jie turėję savo giminę kunigą Brundžą. Jiems tad buvo patogu, kad turėtų giminę arti savęs. Ėmė tad rūpintis kaip kunigą Brundžą į Bebrinyko vietą išsodinus. Šis darbas vėliau tapo nepageidaujamu įvykiu. Dvasinė tad vyriausybė nutarė neduoti Šunskų anam, bet nepalikti ir šiam. Brundžą nusiuntė į Plutiškes, o Vincą Bebrinyką 1859 m.

apie vasario mėn. iškėlė į Daukšius. Tenai beklebonaudamas ir mirė 1873.“²⁰ Kunigas Bebrinykas daug gero padarė Šunskams, tačiau jo iškėlimo priežastimi galėjo būti ir tai, kad atėjo laikas rimtiems remontams, o ypač, kad iškilo naujos bažnyčios statybos klausimas, mat pirmoji buvo gana prastai pastatyta, tad jau nebepakako vien tik rimto remonto. Į Šunskus 1859 metais buvo atkeltas kunigas Jurgis Kudirka. Jurgis Kudirka, kilęs iš Paluobių (pasirašinėdavęs Jerzy Kuderkiwicz) į Šunskus atvyko iš Gražiškių, mat buvo ten vikaru. Jis rūpinosi naujos klebonijos statyba, naujos bažnyčios projektu²¹. Jis buvo septintasis senosios bažnyčios klebonas ir pirmasis naujojoje bažnyčioje.

Pirmojoje bažnyčioje dirbę kunigai²²

Eil. Nr.	Klebono vardas, pavardė	Metai	Kartu dirbę vikarai, rezidentai
1	Stanislovas Stadalnykas	1795–1814	
2	Anupras Čerskis	1814–1819	
3	Martynas Sinkevičius	1819–1825	Ipolitas Katinevičius (1822–1823) Jeronimas Geištoras (1823–1824). Atrodo, kad nebuvo vikaru, bet laikinai pavadavo kleboną J. Antanovskį (po Sinkevičiaus iškėlimo kažkokiu statusu rezidavo Šunskuose).
4	Severinas Jekelaitis	1826–1837	
5	Jonas Burdulevičius	1837–1838	
6	Vincas Bebrinykas	1839–1859	Tomas Gegužinskas (?–1859), vienuolis marijonas, vadinosi parapijos kapelionu.
7	Jurgis Kudirka	1859–1868	Simonas Varkala (1859–1861), Juozas Mickevičius (1861–1863), Vincas Akelis (1863–1868)

Kun. Kudirka rado ir parapijos padėti liudijančias jos archyvo metrikų knygas. Gana aiškus parapijos raštinės knygų aprašymas leidžia daryti išvadą, kad buvo

stengiamasi registruoti krikštų, santuokų bei kitus įvykius, tačiau knygų stoka tam tikrais laikotarpiais paaiškinama jų trūkumu arba neišsaugojimu.²³

Metriku knygos turinys	Registrācijas meti knygoje
Gimimū	1796–1826; 1826–1858.
Santuokū	1808–1826; 1858.
Mirimū	1812–1826. Nenurodyta data.
Gimimū (civiliniai metrikai)	1810–1826
Santuokū (civiliniai metrikai)	1810–1826
Aplinkraščiai	Nenurodyta data.
Gyventojū	Nenurodyta data.
Civilinių aktū	1858.
Tušo ir lako antspaudai, valdžios išduoti kiekvienos parapijos civilinių aktū rašymui (šio inventoriaus rūšis įrašyta tarp metriku knygu).	

Keičiantis kunigams ir į Šunskus atvykstant Kudirkai buvo atliktas bažnyčios ir kito parapijai priklausančio turto bei parapijiečių surašymas. Čia rašoma, kad filijinė Šunskų bažnyčia, esanti Šumskų kaime.²⁴ Filijinė bažnyčia turėjo pakankamai liturginių rūbų, altoriaus liturginių reikmenų. Bažnyčioje buvo įvesti treji atlaidai: gegužės 16 dieną – švento Jono Nepomuko, Liepos 22 dieną – šventos Marijos Magdalenos, antrąją lapkričio savaitę – Švenčiausiosios Mergeleš Marijos Globos.²⁵ Įdomus ir varpinės, buvusios vakarinėje pusėje prie įėjimo į bažnyčią, aprašymas. Ji buvo dviaukštė: pirmas aukštas sumūrytas iš akmenų, sulipintų kalkėmis, antras – medinis. Varpinės ilgis – 15,5 varšaviškiai mąstai, plotis – 11, aukštis – 12. 1857 metais varpinė kunigo Bebrinyko lėšomis ir parapijiečių pagalba buvo atnaujinta apkaltant lentomis.²⁶ Inventoriaus apraše yra

ir kapinės, kurios buvo šiaurės - rytų kryptimi nuo pačios bažnyčios, 1845 metais aptvertos akmenine tvora²⁷. Bažnyčiai priklausančioje teritorijoje buvo ne vienos kapinės. Tiksliai nėra aišku, kuriais metais jose buvo laidojami žmonės, tačiau aišku, kad tai buvo XIX amžius. Tokios kapinės buvo Baltrakio, Nemurū (Marciniškių – aut. pastaba), Mardukū (Kupčiškių – aut. pastaba), Vladiškių, Oželių, Bebrininkū, Žiūrių - Gudelių, Domeikū (Domeikiškių – aut. pastaba), Paršelių, Tursučių ir Puskepurių kaimuose²⁸. Bažnyčios šventorius, anot kunigo Strimaičio, buvo „1854 m. lauko akmenimis apmūrytas. Jie sulipinti vapna. Guntais apdengtas. Kampuose keturios koplytėlės. Jos yra degtų plytų, guntais apdengtos. Kiekvienoje jų yra prikryžiuotojo V. Kristaus figūra. Jos yra tik tam, kad tenai per Devintinių procesiją giedojus Evangelijas“.²⁹

NAUJOJI BAŽNYČIA

Naujoji bažnyčia buvo baigta statyti 1866 metais. Tai liudija ir jos sienos akmenyje iškalti metai. Naujoji bažnyčia

buvo pastatyta šalia senosios, šventoriaus ir buvusių kapinių vietoje. Statybai akmenis žmonės vežė iš laukų, panaudo-

jo ir senojo šventoriaus mūrinę tvorą, o plytas pirkto iš Atanavo. Bažnytinio komiteto narys, gyvenęs Žvirgždaičiuose „šlėktelė Miškus“ dovanojo ar tai pigiai parūpino medieną.³⁰ Bažnyčia buvo gražiai pastatyta, puikiai įrengta ir aprūpinta reikalingais liturginiais bei ūkiniais reikmenimis. Tai matome iš 1869 metais atlikto inventoriaus surašymo. Jame rašoma, kad filijinė bažnyčia Šunskų kaime pastatyta parapijiečių ir valdžios lėšomis 1866 metais. Ji yra gotikos stiliaus, 105 pėdų ilgio ir 41 pėdos pločio.³¹ Tokiame pat dokumente, datuotame 1875 metais, papildoma, kad šios bažnyčios vidus yra tinkuotas, grindys lentinės, vienbokštė.³² Daug ką pasako apie naująją bažnyčią jos liturginių reikmenų aprašymas, ypač argenterijos – brangių liturginių indų:

1. Paaukuota monstrancija,
2. Sidabrinis kielikas, paaukuotas vidus su kūpa ir patena,
3. Kielikas varinis, visas paaukuotas su patena,
4. Kielikas sidabrinis, paaukuotas, su patena,
5. Paaukuota patena,
6. Komuninės, kompozicinės, su dangteliais, paaukuotos, – 2 vienetai,
7. Trigubas *vasculum* – indelis lankant ligočius, su padėkliuku,
8. Ligoniams lankyti reikalingos mažos patenos (indeliai) paaukuoti, – 2 vienetai,
9. Relikvijorius, paaukuotas, su šv. Kazimiero relikvijomis, atvežtas iš Vilniaus,
10. Indas ir šlakstyklė, Frizetų gaminta – 2 vienetai,
11. Mažos žvakidės, Frizetų gaminta, – 4 vienetai,
12. Kryžiai, Frizetų gaminta,
13. Pakabinama lempa, Frizetų gaminta,
14. Dvi ampulės su padėkliuku, Frizetų gaminta, – 3 vienetai.³³

Atlaidai naujojoje bažnyčioje buvo švenčiami ketveri:

1. Švento Jono Nepamuko – 16 gegužės,
2. Šventos Marijos Magdalenos – 22 liepos,
3. bažnyčios pašventinimo diena – ketvirtąjį rugsėjo sekmadienį,
4. Švenčiausiosios Mergelės Marijos Globos – antrąjį lapkričio sekmadienį.³⁴

Inventoriaus sąrašuose randame liturginių rūbų, liturginių knygų, metrikų knygų, įvairaus inventoriaus, žemės, kapinių aprašymą.

Vėlesniame 1875 metų inventoriuje aprašyta klebonija. Čia rašoma, kad klebonijos pastatas yra tašytų rąstų, akmeninių pamatų, dviejų galų namas, dengtas šiaudais. Viename gale yra trys kambariai ir sandėliukas, kitame gale taip pat trys kambariai ir du sandėliukai. Durys su vyriais, kabliais ir užraktais. Inventoriaus sąrašė – šulinys, ūkiniai pastatai, špitolė. Klebonui teko gana daug dirbti nors ir talkino kiti bendradarbiai – Simonas Varkala (1859–1861), Juozas Mickevičius (1861–1863), Vincas Akelis (1863–1868).

Klebonas Jurgis Kudirka 1866 metais galėjo džiaugtis, kad nuveikė didelių darbų: bažnyčia buvo baigta statyti, gyventi buvo kur. Tačiau naujų maldos namų konsekracija įvyko kitais metais.

Naujoji šv. Marijos Magdalenos bažnyčia buvo Seinų vyskupo Irenijaus Konstantino Liubensko³⁵ konsekruota 1867 metais rugsėjo 24 dieną.³⁶ „Šis jo žygis buvo bent pripuolamas. Antanavo dvare jis turėjo savo giminę ar prietelį <...> tad važiuodamas į Antanavą, tuomi pačiu žygiu apsistojo Šunskuose ir čia atliko konsekracijos apeigas. Kuomet iš vakaro važiavo per Marijampolę, tenai ra-

do Marijampolės dekanato kunigus, susirinkusius rekolekcijų laikyti. Juos tad paliuosavo nuo rekolekcijų, o atsigabeno į Šunskus prie iškilmių,³⁷ – rašo kun. Vaclovas Strimaitis.

Šunskai nuo 1868 metų priskiriami Marijampolės dekanatui.³⁸ Ši reforma parapijiečių tikriausiai nepalietė. Tačiau parapiją sukrečia kita žinia – tais pačiais metais miršta klebonas, bažnyčios statytojas Jurgis Kudirka. Jis „nors buvo nesenas, bet daugiau kaip tris metus buvo nesveikas. Buvo tai vaikščiojantis ligonis <...> Palaidojo gana gražioje vietoje. Yra tai aukštesnė kapinių vieta... Kuomet mirė jo brolis vėliau irgi buvo šalia palaidotas, aptverta bendru darželiu. Ant kapo pastatytas gana paprastas paminklas, bet tvirtas.“³⁹

Šis kunigo Strimaičio minimas klebono brolis Simonas Kudirka tapo naujuoju parapijos klebonu – savo brolio Jurgio ipėdiniu. Jis buvo šešiais metais vyresnis. Atvykęs į savo brolio vietą Simonas čia rado nemažai darbo. Reikėjo gražinti bažnyčios statyboms paimtas paskolas. Kunigas Simonas norėjo šiek tiek pagražinti bažnyčios vidų, pakeisti daugelį daiktų, perkeltų iš senosios bažnyčios, naujais, gražesniais. Atrodo, kad ir altoriai buvo iš senosios bažnyčios perkelti į naująją. Iš 1875 metais atlikto inventoriaus matome parapijos vėliavų ir paveikslų rūšis ir jų skaičių:

1. vėliavos iš raudonos gelumbės su paveikslais iš abiejų pusių – 2 vienetai,
2. vėliavos iš raudonos medžiagos su paveikslais iš abiejų pusių,
3. vėliava iš žalios gelumbės su paveikslais iš abiejų pusių,

4. vėliavos iš violetinės gelumbės su paveikslais iš abiejų pusių – 2 vienetai,
5. vėliava gedulinė iš juodos gelumbės, suplyšusi,
6. vėliavos standartai – 4 vienetai, 2 suplyšusios,
7. vėliavos standartai šviesios – 4 vienetai,
8. vėliavos gedulinės – 2 vienetai, susidėvėjusios,
9. seni stacijų paveiksai įrėminti – 18 vienetų,
10. nauji stacijų paveiksai įrėminti, pakabinti ant sienų – 14 vienetų,
11. paveiksai ant sienų – 5 vienetai,
12. antepedijus didžiajame altoriuje su drobė vaizduojančia Paskutinę vakarienę, pasiruošimo mišioms ir padėkojimo po mišių įrėminti maldų tekstai⁴⁰.

Parapijoje surašius gyventojus matome, kad didelio pasikeitimo nėra. Nors parapija iršiek tiek išaugusi. Jurgiui Kudirkai perimant parapiją joje buvo 369 sodybos ir 3444 gyventojai.⁴¹ Iš naujai sudaryto parapijos inventoriaus matome, kai į Šunskus klebonauti buvo paskirtas kunigas Simonas Varkala, jis ir priėmė parapijos inventoriaus aktą kuriame rašoma, kad Šunskų parapijoje yra 394 sodybos ir 3784 gyventojai.⁴²

1873 metais į parapiją atvyko trečiasis Kudirka, pirmųjų dviejų brolis vienuolis pranciškonas Bonaventūras. Šis čia ėjo rezidentu pareigas, taigi tik pagelbėdavo savo broliui Simonui. Už jo pinigus ir buvo nupirktos naujosios kryžiaus kelio stotys – 14 paveikslų, du nešami procesijos altoreliai. Mirus klebonui Simonui, Bonaventūras išvyko į Griškabūdį, vėliau į Kudirkos Naumiestį kur ir mirė. Buvo dar ir ketvirtas jų brolis kunigas, miręs nežinomoje vieto-

vėje Lenkijoje.⁴³ S. Kudirka turėjo ir daugiau pagalbininkų, tai Vincas Akelis (1868–1872), Jonas Dumčius (1873), Jurgis Žioba (1873–1875), Silvestras Leonavičius (1875–1876).

1875 metais į Šunskus sugrižo buvęs vikaras, dabar jau klebono pareigoms, tai Simonas Varkala. Jam talkino kunigai Liudvikas Bendoravičius (1876–1880), Juozas Jasinskas (1880–1884), Kazimieras Kulboka (1884–1888), Dominykas Švedas (1890–1892), Vincas Jurgilas (1888–1890), kuris buvo atkeltas iš Gelgaudiškio.⁴⁴ Kunigas Varkala vyskupo Liubensko rašte įvardijamas kaip bažnyčios rektorius⁴⁵. Tai liudija, kad šios parapijos kunigas, žmonių vadinamas klebonu, dar nėra kanoniškai paskirtas klebonu.

Varkala rūpinosi pastoracine veikla, tačiau buvo smarkaus būdo, tad kartais pasitaikydavo ir nesutarimų su kai kuriais parapijiečiais. Tačiau buvo darbininkas: jo rūpesčiu prie visų bažnyčios durų buvo padaryti akmeniniai laiptai vietoje buvusių medinių, pastatė naujus ūkinius pastatus, virš rūsio šalia klebonijos pastatė namelį vikarui gyventi, perdengė koplytėlių stogus skarda, padarė zakristijai naują rūbų spintą, padidino sodą, pradėtą sodinti Jurgio ir Simono Kudirkų. Mirė būdamas tik 60 metų, 1892 metais gruodžio 16 dieną.⁴⁶

Palaidojus kunigą Simoną Varkalą jau po savaitės į Šunskus buvo paskirtas kunigas Vincas Natkevičius. Pradėję klebonauti ėmėsi darbo. „Pirmiausiai

teko taisyti bažnyčios grindis. Grindis tad padirbdino naujas, geras... Jos buvo pušinės ir vien tik pušų šerdžių.... Visai presbiterijai ir kunigų zakristijai padirbdino grindis cemento plytelių. Vargonai dar buvo senosios bažnyčios. Jie buvo menki, apirę. Netrukus buvo Šimansko padirbdinti nauji vargonai. Jie kainavo 1800 rublių. Parapijiečiams buvo leista dėl jų laisvai aukoti. Bet parapijiečiai viso sudėjo tik 400. Marijos Magdalenos paveikslą parsisųdino iš Lijono. Kiek vėliau davė padirbdinti Marijampolės Jurkšui geležinius langų rėmus. Marijampolės Penčyla padirbdino gražią krikštinyčią. Taip pat Penčyla panaujinno altorius, juos paauksindamas, įtaisė keletą puikių bažnytinių drabužių. Pagražino kiek ir sakyklą.“⁴⁷ Buvo remontuojama ir bažnyčios išorė: „suremontuoti mažieji bokšteliai, karnizai. Perdengė trobesių stogus“.

Klebonaujant kunigui Natkevičiui čia be abejo lankėsi ir būsimo palaimintasis arkivyskupas Jurgis Matulaitis⁴⁸. Tai liudija čia valsčiuje jam išduoti dokumentai.⁴⁹

Uolus pastoracijoje ir pamaldus bei darbštus kunigas klebonas Natkevičius vyskupo Antano Karoso 1912 metais buvo nominuotas garbės kanauninku, garbingai ir dar ilgai dirbo parapijoje kaip klebonas, o vėliau, kaip rezidentas, talkindamas kitiems kunigams ir patar naudamas parapijiečiams.

Antroje bažnyčioje iki XIX a. pabaigos dirbė kunigai⁵⁰:

Eil. Nr.	Klebono vardas, pavardė	Metai	Kartu dirbę vikarai, rezidentai
1	Jurgis Kudirka	1859–1868	Simonas Varkala (1859–1861), Juozas Mickevičius (1861–1863), Vincas Akelis (1863–1868)
2	Simonas Kudirka	1869–1875	Vincas Akelis (1868–1872), Bonaventūras Kudirka (prieš 1873–1875), Šunskų rezidentas, pranciškonas, Jurgio, Simono ir Lenkiroje mirusio (vardas nežinomas) brolis. Jonas Dumčius (1873), Jurgis Žioba (1873–1875), Silvestras Leonavičius (1875–1876)
3	Simonas Varkala	1875–1892	Liudvikas Bendoravičius (1876–1880), Juozas Jasinskas (1880–1884), Kazimieras Kulboka (1884–1888), Vincas Jurgilas (1888–1890), Dominykas Švedas (1890–1892)
4	Vincas Natkevičius	1893–1935 (rezidentas nuo 1921 m.)	Dominykas Švedas (1892–1896), Pranas Jakštys (1896–1899), Jonas Baltrušaitis (1901). Rezidavo, bet vikaru nebuvo Juozas Volungevičius (1900–1901)

IŠVADOS

Šunskų filijinė parapija, įsteigta stant pirmąją bažnyčią 1795 metais, davė pradžią gyvenvietės augimui. Parapija turėjo įtakos gyventojų socialinių sluoksnių formavimuisi. Pirmoji bažnyčia buvo pastatyta gana paprastai, taupant lėšas. Ji ištarnavo tikintiesiems tik daugiau nei pusę amžiaus. Antroji bažnyčia buvo pastatyta beveik senosios vietoje, gotikinio stiliaus, aprūpinta gana gerais ir brangesniais liturginiais reikmenimis. Tai liudija parapijiečių neblogą ekonominę padėtį. Parapijoje dirbę kunigai pasižymėjo kaip uolūs ganytojai, pradedant kuni-

gu Stadalnyku, dar Vilniaus vyskupo paskirtu į Šunskus, vėliau kunigais, priklausiusiais Vygrių ir Seinų vyskupijoms. Parapijinė bažnyčia XIX amžiuje įvardijama kaip filijinė, o kunigai nebuvo kanoniškai paskirti klebonais, tik administravo vyskupo įgalioti. Šis faktas rodo, kad parapija nebuvo viena iš didžiausių, nes teoriškai priklausė nuo didesnės, tačiau gyventojų skaičiui augant ir parapijos materialinei padėčiai gerėjant, stiprėjo ir XX amžiaus pradžioje tapo diecezine parapija, o ją administruojantys kunigai skiriami klebonais.

Literatūra ir nuorodos

¹ Strimaitis V. *Šunskų parapijos kronika*. Šunskai 1928, p. 8 (rankraštis, kunigo V. Ambroziejaus redakcija, autoriaus asmeninis archyvas).

² Ignas Jokūbas Masalskis (1729–1794). Vilniaus vyskupas nuo 1762 m. (Viktoras Petkus. *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*. – Vilnius, 2002, p. 501.)

- ³ Jonas IV Nepomukas Kasakauskas (1755–1808). Vilniaus vyskupas nuo 1798 m. (Viktoras Petkus. *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*. – Vilnius, 2002, p. 559.)
- ⁴ 32 varšaviškiai mastai – apie 18, 5 metro.
- ⁵ Strimaitis V. *Šunskų parapijos kronika*. Šunskai 1928, p. 25 (rankraštis, kunigo V. Ambroziejaus redakcija, autoriaus asmeninis archyvas).
- ⁶ Ten pat, p. 28.
- ⁷ Ten pat, p. 29.
- ⁸ Opisanie kaplicy Szumskey / Działo się w Szumsku dnia 18/30 Grudnia 1858 roku / Lomžos kurijos archyvas. Sig. 1-548. Akta koscicna. Filialne Szumsk.
- ⁹ Działo się we Wsi Szumskie Dnia Osmego Miesiaca Lutego. Tysząc Osmset Pietnastego Roku. Lomžos kurijos archyvas, 1-548. Akta koscicna. Filialne Szumsk.
- ¹⁰ Strimaitis V. *Šunskų parapijos kronika*. Šunskai 1928, p. 25 (rankraštis, kunigo V. Ambroziejaus redakcija, autoriaus asmeninis archyvas).
- ¹¹ Ten pat, p. 9.
- ¹² Adolfas Šapoka. *Lietuvos istorija*. – Kaunas, 1936, p. 448.
- ¹³ Strimaitis V. *Šunskų parapijos kronika*. Šunskai 1928, p. 10 (rankraštis, kunigo V. Ambroziejaus redakcija, autoriaus asmeninis archyvas).
- ¹⁴ Ten pat, p. 12.
- ¹⁵ Ten pat, p. 14–15.
- ¹⁶ Ten pat, p. 17–20.
- ¹⁷ Kęstutis Žemaitis. Šunskų parapijos istorinė raida iki II pasaulinio karo pradžios // *Soter*, 2005, Nr. 16(44), p. 61–68.
- ¹⁸ Strimaitis V. *Šunskų parapijos kronika*. Šunskai 1928, p. 20 (rankraštis, kunigo V. Ambroziejaus redakcija, autoriaus asmeninis archyvas).
- ¹⁹ Ten pat, p. 17–20.
- ²⁰ Ten pat, p. 21.
- ²¹ Ten pat, p. 22.
- ²² Ten pat, p. 9–65.
- ²³ Opisanie Książ metrycznych, 1858 r. / Działo się w Szumsku dnia 18/30 Grudnia 1858 roku / Sig. 1-548, Akta koscicna. Filialne Szumsk.
- ²⁴ Opisanie koscioła, 1858 r. / Działo się w Szumsku dnia 18/30 Grudnia 1858 roku / Sig. 1-548, Akta koscicna. Filialne Szumsk.
- ²⁵ Opisanie Odpustow, 1858 r. / Działo się w Szumsku dnia 18/30 Grudnia 1858 roku / Sig. 1-548, Akta koscicna. Filialne Szumsk.
- ²⁶ Opisanie Dzwonicy, 1858 r. / Działo się w Szumsku dnia 18/30 Grudnia 1858 roku / Sig. 1-548, Akta koscicna. Filialne Szumsk.
- ²⁷ Opisanie Cmentarzy, 1858 r. / Działo się w Szumsku dnia 18/30 Grudnia 1858 roku / Sig. 1-548. Akta koscicna. Filialne Szumsk.
- ²⁸ Strimaitis V. *Šunskų parapijos kronika*. Šunskai 1928, p. 66 (rankraštis, kunigo V. Ambroziejaus redakcija, autoriaus asmeninis archyvas).
- ²⁹ Ten pat, p. 30.
- ³⁰ Ten pat, p. 31–32.
- ³¹ Opisanie Koscioła. / Działo się w Szumsku dnia 15/27 Lipca 1875 roku / Sig. 1-548, Akta koscicna. Filialne Szumsk.
- ³² Opisanie Koscioła. / Działo się w Szumsku dnia 18/30 Stycznia 1869 roku / Sig. 1-548. Akta koscicna. Filialne Szumsk.
- ³³ Opisanie Argenteyji. / Działo się w Szumsku dnia 18/30 Stycznia 1869 roku / Sig. 1-548, Akta koscicna. Filialne Szumsk.
- ³⁴ Opisanie odpustow. / Działo się w Szumsku dnia 18/30 Stycznia 1869 roku / Sig. 1-548, Akta koscicna. Filialne Szumsk.
- ³⁵ Liubenskis Konstantinas Irenejus (1825–1869). Kai kuriuose šaltiniuose – Lubienskis. Gimė Varšuvoje, garsioje grafų giminėje. Popiežius Pijus IX 1863 m. paskyrė jį Seinų vyskupu. Buvo bažnyčios teisių gynėjas, pasisakydavo prieš carinės valdžios savivalę. Mirė Žemajame Naugarde. (Pagal *Lietuvių enciklopedija*, t. XVI, p. 482–483).
- ³⁶ Opisanie Koscioła. / Działo się w Szumsku dnia 18/30 Stycznia 1869 roku / Sig. T-548, Akta koscicna. Filialne Szumsk.
- ³⁷ Strimaitis V. *Šunskų parapijos kronika*. Šunskai 1928, p. 34 (rankraštis, kunigo V. Ambroziejaus redakcija, autoriaus asmeninis archyvas).
- ³⁸ Ten pat, p. 39.
- ³⁹ Ten pat, p. 36.
- ⁴⁰ Opisanie choragovi i obrazow. / Działo się w Szumsku dnia 18/30 Stycznia 1869 roku / Sig. 1-548, Akta koscicna. Filialne Szumsk.
- ⁴¹ Opisanie Parafii Szumskiej, która składa się z Wsiow i Osad. 1858 r. / Działo się w Szumsku dnia 18/30 Grudnia 1858 roku / Sig. 1-548, Akta koscicna. Filialne Szumsk. (Lomžos vyskupijos archyvas).
- ⁴² Opisanie Parafii Szumskiej. / Działo się w Szumsku dnia 15/27 Lipca 1875 / Sig. 1-548. Akta koscicna. Filialne Szumsk. (Lomžos vyskupijos archyvas).
- ⁴³ Strimaitis V. *Šunskų parapijos kronika*. Šunskai 1928, p. 41–42 (rankraštis, kunigo V. Ambroziejaus redakcija, autoriaus asmeninis archyvas).
- ⁴⁴ Варшавски Генераль-Губернаторъ По ведомству Духовныхъ дель Иностранныхъ Испове-

- даний, 12 июля 1888 г. / Akta osobiste ks. Wincentego Jurgilasa. (Lomžos vyskupijos archyvas).
- ⁴⁵ Документы бркосочетавшихся Шумского Р. К. филиала за 1886 года / Šunskų parapijos archyvas.
- ⁴⁶ Strimaitis V. *Šunskų parapijos kronika*. Šunskai 1928, p. 47–49 (rankraštis, kunigo V. Ambrozijaus redakcija, autoriaus asmeninis archyvas).
- ⁴⁷ Ten pat, p. 46.
- ⁴⁸ Matulaitis (Matulevičius) Jurgis, 1871–1927. Gimė Lūginės kaime, Marijampolės parapijoje, Šunskų apylinkėje. Mokėsi Kelcų ir Varšuvos kunigų seminarijose. 1898 m. išventinamas kunigu. Studijuoja Petrapilio dvasinėje akademijoje ir Fribūro universitete. Atnaujina marijonių vienuolyną ir tampa jo generolu. 1918 m. konsekruojamas vyskupu ir skiriamas Vilniaus vyskupu. 1925 m. popiežius Pijus XI J. Matulaitį skiria Apaštališkuoju vizitatoriumi Lietuvai. Mirė 1927 m. sausio 27 dieną. 1987 m. birželio 28 d. paskelbtas palaimintuoju. (Parengta pagal *Mūsų švyturiai*, p. 188–190).
- ⁴⁹ Удостоверение (Воить гмины Шумск), 4 мая 1895 года / Lietuvos centrinis valstybinis archyvas, Vilnius. F 1674, ap.2, vol. 1.4. (Jurgiui Matulaičiui, vėliau arkivyskupiui, palaimintajam, išduotas dokumentas – autoriaus archyvas).
- ⁵⁰ Strimaitis V. *Šunskų parapijos kronika*. Šunskai 1928, p. 9–6 (rankraštis, kunigo V. Ambrozijaus redakcija, autoriaus asmeninis archyvas).

Elenchus omnium Ecclesiarum et universi cleri provinciae Ecdesiasticae Lituanae pro anno Domini (nuo 1927 iki 1940 metų).